

УДК 657.6 : 504

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОМПЛЕКСНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Кочерга М.М. – к.с.-г.н., Інститут агроекології і природокористування НААН

Постановка проблеми. Аграрний сектор є особливою, специфічною галуззю економіки України, тому що його розвиток безпосередньо пов'язаний з процесом суспільного відтворення та рівнем життя народу. У ньому працює близько 20% зайнятого населення й виробляється 12–14% валового внутрішнього продукту країни. Особливістю сільськогосподарського виробництва є те, що в сільському господарстві головним, не замінним, не вільно відтворювальним засобом виробництва і предметом праці є земля. Разом із тим, використання потенційних можливостей вітчизняного аграрного сектора відбувається нерационально та має здебільшого ентропійний характер. Це зумовлює порушення екологічного балансу та рівноваги між господарською діяльністю суспільства і природничими законами. По суті, відбувається нещадна експлуатація, а подекуди вже і знищення, невідтворюваних ресурсів, що неминуче приведе до недостатності засобів для існування наступних поколінь.

Обмеження негативного впливу сільськогосподарських товаровиробників на стан природних ресурсів агросфери потребує формування відповідної ефективної системи екологічного контролю та аналізу, покликаної перевіряти виконання планів і заходів щодо раціонального природокористування, дотримання вимог екологічного законодавства та природоохоронних нормативів. Вирішальне значення у розв'язанні цих проблем належить науково обгрунтованому механізму екологічного аудиту сільських територій.

Стан вивчення проблеми. Вирішення питань щодо раціонального природокористування в агросфері стає можливим із застосуванням міждисциплінарного підходу, заснованого на використанні системології із залученням концептуального апарату екології, економічної географії, економіки, соціології та інших дисциплін. Даний комплексний підхід до вирішення проблеми переходу на шлях сталого розвитку широко використовується в роботах Т.П. Галушкіної, Л.Г. Мельника, У.П. Новак, Т.І. Пізняк, П.М. Скрипчук, О.І. Фурдичка, О.Ю. Чигрина, В.Я. Шевчука, Г.Г. Шматкова та ін.

В основу методології дослідження покладені праці провідних фахівців в області агроекології та природокористування: В.А. Бокова, С.Ю. Булігіна, М.Д. Гродзинського, А.В. Мельника, В.М. Пашенко, О.Г. Тараріка, Г.І. Швєбса, Ю.Д. Шуйського та ін.

Однак, незважаючи на велику кількість наукових робіт, проблема впровадження екологічного аудиту в систему управління природними ресурсами, особливо в сфері АПК, залишається актуальною і потребує

подальших досліджень у напрямі формування системи екологічного аудиту сільських територій.

Методика досліджень. Методологічною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених та нормативно-правові акти з питань екологічного аудиту. Методичною базою дослідження стали загальнонаукові економічні методи, у тому числі такі, як монографічний, абстрактно-логічний порівняльний аналіз та інші методи.

Результати досліджень. Метою формування системи екологічного аудиту сільських територій є створення такого механізму вирішення екологічних проблем, який би став невід'ємною частиною діяльності аграрного підприємства та сільської територіальної громади. Іншим важливим завданням є демонстрація населенню, установам і організаціям політики в галузі охорони навколишнього середовища та ефективності заходів з реалізації місцевої екологічної політики.

Таким чином, система екологічного аудиту сільських територій націлена на підвищення рівня суспільної екологічної свідомості та поліпшення екологічної ситуації здійснення комплексу наступних взаємопов'язаних заходів:

підвищення рівня екологічної свідомості населення, поліпшення обізнаності органів управління, підприємств і організацій за ключовими параметрами екологічної політики в сільській місцевості;

організаційне зміцнення інститутів і підвищення їх потенціалу для реалізації екологічної політики і програми дій;

зміцнення співробітництва і координації як між органами місцевого самоврядування та іншими організаціями, так і всередині самих місцевих органів влади;

активізація участі сільського населення;

розробка і впровадження необхідних інструментів з розвитку екологічного аудиту сільських територій та оцінка ефективності від його реалізації [4, с. 129].

Структурно, на думку фахівців, алгоритм екологічного аудиту сільських територій повинен включати:

1. Аналіз існуючої ситуації і вибір пріоритетних напрямів, де розпочнеться процес реалізації екологічного аудиту.

2. Вибір та обґрунтування етапів.

3. Навчання персоналу і фахівців.

4. Оцінка результативності екологічного аудиту, включаючи зміну ставлення, поведінки та посилення економічної відповідальності за вплив на навколишнє середовище.

5. Інформування населення та активізація участі громадськості.

Аудиторська перевірка складається з початкового огляду стану навколишнього середовища, а також оцінки програм адміністративного утворення, пов'язаних з охороною навколишнього середовища [3].

Організаційний розділ екологічного аудитування включає такі питання, як комплектування команди аудиторів, фінансування робіт, розвиток програми екологічного аудиту та використання її результатів. Проведення екологічного аудиту сільських територій може бути представлено як поетапна програма, яка

залежно від специфіки об'єкта аудиту повинна складатися з наступних етапів робіт (рис. 1).

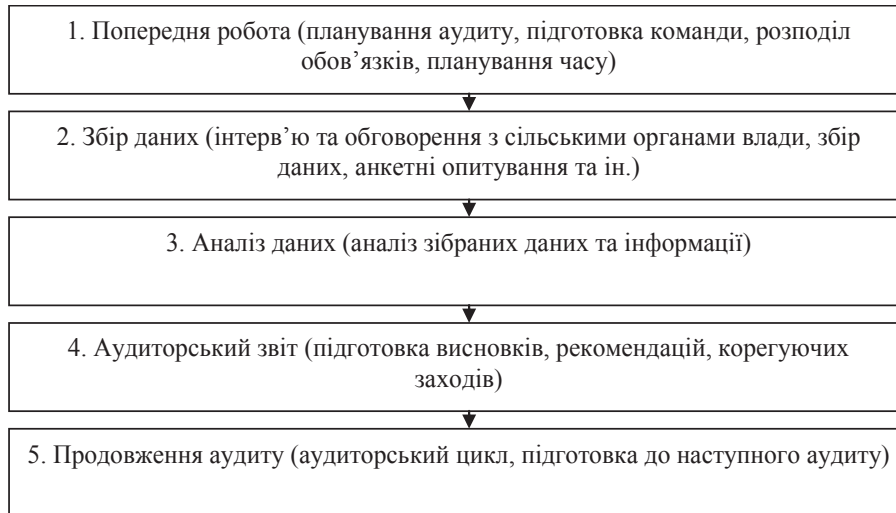

Рисунок 1. Етапи проведення екологічного аудиту сільських територій

У цілому, порядок проведення екологічного аудиту сільських територій включає:

- планування аудиту на основі попереднього аналізу організації оцінки масштабу майбутніх робіт, а також визначення процедури, яку слід використовувати в процесі перевірки;
- аналіз і оцінку системи обліку і звітності в галузі охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів, системи діючих та планованих природоохоронних заходів;
- збір аудиторських доказів з метою оцінки відповідності діяльності економічного суб'єкта в сфері охорони навколишнього середовища та природокористування законодавчим і нормативним актам, а також перевірку їх достовірності;
- документальне оформлення аудиторських доказів, виклад підсумків перевірки у вигляді аудиторського звіту і висновку [5, с. 196].

Результати та рекомендації проведеного екологічного аудиту доводяться до місцевих органів влади, які повинні зробити оцінку поточного стану навколишнього середовища, розробити відповідні коригувальні заходи і здійснити запропоновані інструкції.

Спираючись на наявний зарубіжний досвід розвитку екологічного аудиту, можна використовувати для збору інформації анкети та опитувальні листи огляду стану навколишнього середовища (огляд екологічних ефектів), анкети проведення аудиту щодо дотримання екологічних вимог (оцінка регіональної політики і програми в галузі охорони навколишнього середовища, системи екологічного управління, оцінка джерел фінансування та ін.) [1, с. 44].

Залежно від специфіки та пріоритетності завдань, екологічний аудит сільських територій може включати такі основні блоки:

- огляд стану навколишнього середовища (вода і водопостачання, енергозабезпечення та енергозбереження, забруднення атмосфери, ґрунту, сфера поводження з відходами, транспортне обслуговування, шум, біота і зелені насадження та ін.);
- політика та програми в галузі охорони навколишнього середовища (оцінка стану екологічної політики і системи управління, фінансове регулювання).
- пропозиції щодо вдосконалення екологічної політики на територіальному рівні.

Виходячи з усього вищесказаного, можна зробити висновок, що в даний час існує об'єктивна необхідність та зацікавленість керівництва адміністративних утворень, у впровадженні та вдосконаленні системи екологічного аудиту сільських територій. На жаль, правова невизначеність організації та проведення екологічного аудиту і недолік фінансових коштів не дозволяють повною мірою реалізувати можливості екологічного аудиту в даній сфері.

У зв'язку з цим нами пропонується механізм формування регіональної системи екологічного аудиту сільських територій як інституту підвищення екологічної безпеки, зниження екологічних та інвестиційних ризиків, підвищення ефективності використання бюджетних коштів у природоохоронній сфері та інвестиційної привабливості господарюючих суб'єктів в агросфері. Організаційна структура системи екологічного аудиту сільських територій регіону представлена на рис. 2.

Рисунок 2. Схема організаційної структури системи екологічного аудиту сільських територій

У цілому система екологічного аудиту сільських територій у регіоні – це організаційно-функціональне об'єднання, яке включає: уповноважений орган

державного регулювання в сфері екологічного аудиту та органи координації екоаудиторської діяльності, створювані при ньому; екоаудиторські організації; організації, що здійснюють господарську та іншу діяльність; акредитовані навчально-методичні центри з підготовки екологічних аудиторів і має на меті впровадження та розвиток екоаудиторської діяльності як виду підприємницької діяльності.

Управління регіональної системою екологічного аудиту сільських територій має здійснюватися уповноваженим органом державного регулювання в сфері екологічного аудиту в регіоні (Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища), Радою з екоаудиторської діяльності при уповноваженому органі і центральним органом системи – Екологічної аудиторської палатою.

Основними завданнями організації та функціонування системи екологічного аудиту сільських територій є:

1) організація та впровадження в практику господарської та природоохоронної діяльності в регіоні: а) екологічного аудиту як організаційно-правового механізму незалежної оцінки природоохоронної діяльності підприємств-природокористувачів; фінансово-економічного механізму, що сприяє підвищенню фінансової стійкості діяльності та інвестиційної привабливості сільських територій, а також спрямованого на зниження ризику матеріально-фінансових втрат при бюджетному чи іншому фінансуванні природоохоронної діяльності організацій; б) екоаудиторської діяльності як одного з видів підприємницької діяльності, що здійснюється з метою охорони навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки сільських територій [6, с. 64];

2) забезпечення державного регулювання організації і функціонування екологічного аудиту сільських територій;

3) забезпечення вирішення практичних завдань з екологічної безпеки, зниження екологічних та інвестиційних ризиків, підвищення ефективності використання бюджетних коштів;

4) інформаційно-функціональна взаємодія системи екологічного аудиту з системами добровільної екологічної сертифікації і т.д.;

5) розвиток екологічного аудиту за різними напрямками, у т.ч. комплексного екологічного аудиту сільських територій для забезпечення її екологічної безпеки, зниження екологічних та інвестиційних ризиків, підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Висновки. Виходячи з проведених досліджень, під екологічним аудитом сільських територій ми розуміємо науково-практичний вид діяльності, заснований на аналізі господарської та природної підсистем на основі комплексної еколого-економічної оцінки та аналізу територіальної організації об'єкта аудитування, спрямований на вироблення заходів щодо збалансованого розвитку аграрної сфери та сільських територій.

Екологічний аудит сільських територій базується на комплексному аналізі господарської та природного підсистем, у зв'язку з чим передбачається аналіз сумісності, по-перше, господарської і природної підсистем у межах об'єкта аудитування, по-друге, об'єкта та його середовища, по-третє, створення

територіальної організації з середовищем і природно-ресурсними властивостями, достатніми для компенсації всіх деструктивних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Заєць О.М. Екологічний аудит в Україні / О.М. Заєць // Управління розвитком. – 2011. – №2(99). – С. 44–45.
2. Закон України «Про екологічний аудит» від 24.06.2004 № 1862-IV // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 45. – Ст. 1833.
3. Неженцев С.В. Запровадження екологічного аудиту як механізм поліпшення екологічного стану природного середовища [Електронний ресурс] / С.В. Неженцев, Й.Д. Маяков // Портал «Екоаудит». – Режим доступу: <http://ecoaudit.com.ua/>
4. Пизняк Т.И. Организационно-экономические основы применения концепции экологического аудита в сельском хозяйстве / Т.И. Пизняк // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка та менеджмент. – 2002. – Випуск 1-2. – С.128–131.
5. Скрипчук П.М. Методологічні засади адаптації сільськогосподарського виробництва із врахуванням зміни економічних та екологічних чинників / П.М. Скрипчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.15. – С. 191–197.
6. Фостолович В.А. Екологічний аудит в системі екологічного менеджменту сільськогосподарських підприємств / В.А. Фостолович, О.О. Яковенчук, Я.О. Яковенчук // Інноваційна економіка. – 2011. – № 4. – С. 61–65.

УДК 631.1: 633.18

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РИСІВНИЦТВА

Морозов Р.В. – к.е.н., ННЦ "Інститут аграрної економіки" НААНУ

Постановка проблеми. Важливим фактором забезпечення ефективного функціонування галузі рисівництва є запровадження управлінської системи, яка б адекватно відповідала виробничо-економічним відносинам. Управління передбачає безперервне, циклічне здійснення функцій планування, організації, мотивації, контролю, координації і розподілу інтелектуальних, матеріальних, фінансових, трудових ресурсів [7, с. 170].

Механізм реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року [1] передбачає удосконалення порядку регламентації загальнодержавного і регіонального прогнозування та планування соціально-економічного розвитку (визначення статусу стратегічних документів, запровадження принципів регіонального програмування та планування). Про